ՎՐԱՍՏԱՆ, 10 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1996 Թ., # 40-41 (14402-03)

ՆԱԽԱԲԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ

Օրերս մեր խմբագրություն այցելեց հին բարեկամներիցս մեկը, գրականագետ-ժուռնալիստ Ջումբեր Թիթմերիան՝ «Լիտերատուրուլի Սաքարթվելո» լրագրի խմբագրի տեղակալը: Նա սեղանիս դրեց հայերեն մի ձեռագիր ու ասաց.

- Անձնական արխիվիցս է: Ճշմարիտ ասած՝ չգիտեմ ինչպես է ընկել ինձ մոտ: Ծանոթացեք գուցե պետք գա:

Հեղինակի ազգանունը կարդալուն պես թեթև դող անցավ մարմնովս: Հայաստանի գրող-ժուռնալիստներից էր, գրչակից ընկերներիցս՝ Արտաշես Քալանթարյանը, որ հիմա չկա: Նրա «Վաճառքի ենթակա չէ» պիեսը այժմ էլ բեմադրվում է Թբիլիսիի Պետհայդրամայի թատրոնում: «Բարև, ախպեր» վերնագրված անտիպ գործը հեղինակը պատմվածք է անվանել, բայց իրականում վավերագրական մի սքանչելի երկ է, գողտրիկ պատմություն՝ Արտաշես Քալանթարյանի ու վրաց գրող-ժուռնալիստ Ջուրաբ Չիլաչավայի անկեղծ-անարատ բարեկամության մասին:

Ընթերցողի ուշադրությանն եմ հանձնում չնչին կրճատումներով:

ԲԵՆԻԿ ՍԵՅՐԱՆՅԱՆ

Copyright © Artashes Kalantarian Foundation ~ http://kalantarian.org/artashes ~ artashes@kalantarian.org

Արտաշես Քալանթարյան

ԲԱՐԵՎ ԱԽՊԵՐ

Հիվանդացել էի: Գլուխս անտանելի ցավում էր: Բժիշկը հիվանդաթերթիկ գրեց, մնացի տանը, բայց դրանից գլխացավս ավելի սաստկացավ: Ամեն ինչ նյարդայնացնում էր ինձ. տնեցիների ցուցադրական, չափից ավելի հոգատարությունը, հարևանի երեխայի դաշնամուրային վարժանքները, բակում նարդի խաղացող թոշակառուների անմիտ ճիչերն ու զառերի չխկոցը, հեռուստատեսային անվերջանալի ու անիմաստ հաղորդումները՝ հասցեագրված դիմորդներին. «Անգլերենը՝ բոլորի համար». «Ֆիզիկան՝ բոլորի համար»...

Վանդակն ընկած գազանի նման երկու օր սենյակի մի պատից մյուս պատին էի նետվում՝ մռնչյունով դիմավորելով յուրաքանչյուր այցելուի:

Երրորդ օրն առավոտյան, ինձ բուժելու բոլոր հնարավոր միջոցները ապարդյուն փորձելուց հետո, կինս ասաց.

- Վե՛ր կաց, գնա Թբիլիսի...

- Թբիլիսի՞,– զարմացա ես: - Թբիլիսիո՞ւմ ինչ կա:

Եվ միաժամանակ զգացի, որ գլխիս ցավը կարծես մեղմանում է:

Երբ գնացքը կանգ առավ, համարյա թե լուսանում էր: Վագոնի լուսամուտից տեսա, որ Զուրաբը մենակ է կառամատույցում և ժպտացի: Նա էլ ինձ տեսավ, ժպտաց, ձեռքով արեց: Հենց որ գրկեցի նրան, ամեն անգամվա պես սիրտս ուռավ մի տեսակ:

- Բարև, ախպեր,– ասացի ես վրացերեն:

- Ոնց ես, ո՞նց,– հարցրեց նա հայերեն:– Լա՞վ ես:

Ու երկուսս էլ ծիծաղեցինք: Ծիծաղեց նաև ցախավելով կառամատույցի փոշին բարձրացնող երկար բեղերով ծերունին: Ով գիտե, գուցե վաղուց ճանաչո՞ւմ էր մեզ, կամ գուցե իսկապես ծիծաղելի էր տեսնելը, թե էս տարեց մարդիկ ինչպես են գրկել իրար ու պտտվում են երեխաների նման:

- Գնացինք տուն,– թևանցուկ արեց ինձ Զուրաբը:

- Բա եղա՞վ,– առարկեցի ես, իրեն հարգող մարդը էս ժամին ընկերոջ տուն կմտնի՝,– երեխաներին քնահարամ կանի՞..

Ու մենք անշտապ քայլեցինք սալարկած փողոցների՝ մի ժամանակ իրենցով հիացած երկհարկանի, զարդանախշ տների արանքով, քաղցր քնից նոր-նոր արթնացող, ճմլկոտացող փայտե պատշգամբների տակով և իջանք անկյունի շենքի ներքնահարկը, որի կաղնե դռանը վրացերեն ձեռագրով «Բարի գալուստ» էր գրված:

Copyright © Artashes Kalantarian Foundation ~ http://kalantarian.org/artashes ~ artashes@kalantarian.org

Չորս-հինգ սեղան հազիվ էին տեղավորվում փոքրիկ սրահում: Վաճառասեղանի ետևում մի կերպ տեղավորվել էր նաև խորտկարանի տնօրեն Սանդրո Մաճավարիանին: Նա իր հսկայական մարմինը թեթևորեն, սակայն մեծ արժանապատվությամբ պարզելով, եղբոր նման գրկեց համբուրեց ինձ, արջի թաթերով քնքշորեն տեղահան արեց ոսկորներս, նորից տեղը դրեց ու որոտաց.

- Հա, ես էլ հենց նոր նստած էդ մասին էի մտածում: Վերջն ի՞նչ է ստացվամ. ես վրացի՞ եմ, թե՞ հայ:

Քսանութ տարի շարունակ նա մեզ նույն հարցն էր տալիս և ստանում միշտ տարբեր պատասխաններ: Նայած մեր տրամադրությանը: Մեկ համոզում ենք, թե հայ է, մեկ էլ տաք-տաք ապացուցում, որ վրացի կլինի: Այսինքն, անկեղծ ասած, դժվար էլ է որոշակի պա-տասխան տալը, որովհետև Սանդրոյի պապը վրացի է եղել, իսկ տատը հայ: Հետո քաղաքացիական կռիվների ժամանակ ջահել-ջահել զոհվել է պապը, և տատը ամուսնացել է Քոլոզյան ազգանունով մի հայի հետ, որը կնոջ մահից հետո որդեգրել է Սանդրոյի հորը, պահել հարազատ որդու պես ու տվել նրան իր ազգանունը: Իլիա Քոլոզյանը ևս, իր Մաճավարիանի հոր ճանապարհով գնալով, ամուսնացել է Քնարիկ անունով մի հայ աղջկա հետ և ունեցել տասը երեխա, ութ տղա և երկու աղջիկ: Վերջին երեխան Սանդրոն էր: Եվ հենց այդտեղ Իլիա Քոլոզյանին խիղճը տանջել է: Էդ ո՞նց կլինի, մտածել է նա, որ իմ փաշ-փաշ վրացի հոր անուն-ազգանունը բոլորովին ջնջվի: Եվ պահանջել է, որ Սանդրո դնեն իր վերջին զավակի անունը և ազգանունն էլ հոր ազգանունը դնեն՝ Մաճավարիանի: Եվ հիմա ինքը Քոլոզյան քույր-եղբայրների կրտսեր եղբայր Սանդրո Մաճավարեանին արագ–արագ ծանրաբեռնելով սեղանը ու բաժակները գինի լցնելով, կապույտ, տխուր աչքերը մեզ հառած, հարցնում է արդեն որերորդ անգամ.

- Հիմա ի՞նչ եք ասում՝ ես վրացի՞ եմ, թե՞ հայ…

- Դու,– ասաց Զուրաբ Չիլաչավան,– դու իսկական թիֆլիսեցի ես, Սանդրո:

Ես ծիծաղեցի, իսկ Սանդրոն տխուր-տխուր մեզ նայեց, խմեց գինին ու հառաչեց.

- Է՛, վերջնականապես ձեռքից գնացել եք, հարգելի Զուրաբ և հարգելի Արտաշես... Ամեն ինչի հետ համաձայն եք... Ոչ վիճում եք մարդավարի, ոչ կռիվ եք անում… Էդ ո՞նց միանգամից ծերացաք, այ ես ձեր ցավը տանեմ, էն ե՞րբ էր, որ «տապակած ճուտը մրսում էր»...

Սրտանց քրքջացինք, բռունցքներով խփեցինք Սանդրոյի թիկունքին, քսանութ տարով ետ գնացինք, ջահելացանք միանգամից:

* * *

Մենք ծանոթացանք, որովհետև Երևանն ու Թբիլիսին եղբայր-քաղաքներ էին դարձել: Ես «Երեկոյան Երևան» թերթում էի աշխատում: Մի օր խմբագիրը կանչեց ինձ, թե.

- Գիշերվա գնացքով մեկնիր Թբիլիսի: Մի լավ էջ պատրաստիր՝ «Թբիլիսին այսօր»:

Վերադարձա բաժին, որ հավաքեմ թղթերս, տեսնեմ ինձ է սպասում գրեթե իմ տարիքի, առատ

Copyright © Artashes Kalantarian Foundation ~ http://kalantarian.org/artashes ~ artashes@kalantarian.org

մազերով, խոշոր, թաց աչքերով ու թավ բեղերով մի երիտասարդ։

- Ծանոթանանք,– ասաց նա։– Զուրաբ Չիլաչավա, «Թբիլիսի» թերթի խմբագրությունից եմ։ Խնդրում եմ օգնեք, ինձ հանձնարարել են էջ պատրաստել՝ «Երևանն այսօր» թեմայով։

- Պայմանով, որ վաղն էլ դուք ինձ օգնեք,– ծիծաղեցի ես...

Մենք ընկերացանք։ Զարմանալի տղա էր Զուրաբը։ Իսկական վրացի՝ սրտաբաց, ուրախ, կարեկից, շռայլ, խե՛նթ։ Նրա համար աշխարհում վատ մարդ գոյություն չուներ, ամեն մեկի մեջ էլ նա գտնում, ընդգծում էր միայն լավը.

- Մեծ խելք ունի,– ուսում էր մեկի մասին։

- Հոյակապ հայր է։

- Ընկերոջ խաթրու կյանքը կտա։

- Որ իմանա՛ս ինչ քնքշությամբ է խնամում հիվանդ մորը։

Թբիլիսիից վերադառնալուց հետո մեկ էլ զգացի, որ կարոտում եմ Զուրաբին։ Կարոտում եմ, ոնց որ եղբորս։ Ուզում եմ տեսնել։ Եվ սկզբում, երբ սովորություն չունեինք իրար տեղեկացնել, թե գալիս ենք, երկու անգամ բավականին ծիծաղելի բան ստացվեց։ Ես գնում եմ Թբիլիսի՝ սրտատրոփ սպասելով, թե ուր որ է տեսնելու եմ Զուրաբին, բայց պարզվում է, որ Զուրաբն էլ Երեւան է մեկնել՝ ինձ տեսնելու; Եվ երկուսիս հետ էլ կատարվում է նույնը, իմ ընկերները ամուր բռնում են Զուրաբին, թե, սպասիր, Արտաշեսն ուր-որ է ետ կգա։ Զուրաբի ընկերներն էլ ինձ բաց չեն թողնում։

- Տարրական տրամաբանության է,– ասում են,– Զուրաբը որ իմանա դու Թբիլիսիում ես, ինչո՞ւ պիտի մնա, անմիջապես ետ կդառնա, պարզ չէ՞։ Գնանք մի տեղ մի-մի թաս գինի խմենք, մինչև որ գա… Նա մեզ կգտնի…

Խրատվեցինք։ Դրանից հետո զանգահարում կամ հեռագրում էինք իրար։

Զուրաբի միջոցով, Զուրաբի աչքերով ես ճանաչեցի Թբիլիսին։ Նա ամեն անգամ կարողանում էր մի նոր Թբիլիսի ցույց տալ ինձ, որի կողքով անցել էի, բայց չէի տեսել։ Մենք քայլում էինք հին Թիֆլիսի նեղ փողոցներով, մտնում էինք վանքերը, հիմա թող ծիծաղելի չթվա, այնուամենայնիվ զգուշությամբ մեր շուրջը նայելով, մում էինք վառում ու ակնածանքով համբուրում հավատից ու աղոթողների տաք շնչից սևացած քարերը։ Հետո դուրս էինք գալիս մաքրված, իջնում Քռի ափը, մտքով հոսում գետի հետ՝ մեր գլխին կախված ցուպավոր ամեհի տների տակով։ Ու քայլում էինք, քայլո՛ւմ-քայլում…Տե՛ր Աստված, այդ ինչի՞ց էր, որ հոգնել չգիտեին մեր ոտքերը։ Իսկ վերջում Զուրաբն ինձ որևէ դուքան էր տանում, փոքրիկ, աննկատ մի խորտկարան, որ մենք անվանում էինք «Վա՛յ-դուքան», ոչ թե ծաղրելու համար, ոչ թե այն պատճառով, որ վատն էր, չէ՛, այլ որովհետև դրսից գրեթե չէր երևում։ Անցնում էինք որևէ շենքի կողքով ու մեկ էլ Զուրաբը բացականչում էր.

- Վա՛յ, դուքան…

Copyright © Artashes Kalantarian Foundation ~ http://kalantarian.org/artashes ~ artashes@kalantarian.org

Ու ես իսկապես տեսնում էի, որ ճիշտ մեր ոտքերի տակ, քարե սանդուղքն իջնում է, իջնում ու դեմ առնում փայտե կոշտ տախտակներից սարքված մի դռան, որի վրա ծուռտիկ-մուռտիկ գունավոր թասեր են նկարված ու խորոված ի շամփուրներ։

- Վա՛յ, դուքան,– ծիծաղում էի ես։

Մենք մտնում էինք քարե պատերով նկուղը, որտեղ ամռան ամենաշոգին անգամ զով էր, մի անկյուն էինք ճարում, որտեղից ավելի լավ երևային պատերին արված սրտաշարժության աստիճանի պարզունակ ու հանճարեղ նկարները, որ ո՞վ գիտե գուցե թե մեծ Փիրոսմանին էր նկարել, Կարապետ Գրիգորյանցը կամ նրանց աշակերտներից մեկը, գինի էինք խմում, խինկալի ուտում ու լսում, թե ինչպես են անկյունում հավաքված ծերունիները կերկերուն ձայներով, զարմանալի տխուր ու զարմանալի համերաշխ իրենց մանկության երգերը երգում. «Ղվավիլեբիս քվեղանա՛-ա՛-ա՛-ա՛...»։

Հենց այդպիսի մի դուքանում էր, որ առաջին անգամ հանդիպեցինք Սանդրոյին։

Տորք Անգեղի նման հաղթամարմին ու անգեղ բուֆետապանը երևի հոգնել էր մի-մի շիշ մատուցելուց, որ միանգամից մի արկղ գինի բերեց, դրեց մեր ոտքերի տակ ու ծիծաղեց.

- Ես էլ մեղք եմ, չէ՞…

Հետո երկար ժամանակ հեռվից հիացած դիտում էր մեզ։ Նայեց, նայեց ու մոտ եկավ։

- Տղե՛րք,-ասաց նա,– եթե գաղտնիք չունեք, ես էլ ձեր կողքին նստեմ։ Ձեր խմելը որ տեսա, քեֆս եկավ։ Հետո, ձեր ցավը տանեմ, խնդրում եմ ամեն օր եկեք ինձ մոտ…, կերեք, խմեք…, իմ հաշվին, հա՛…

- Շատ թանկ չի նստի՞,- ծիծաղեց Ջուրաբը։

- Չէ, ախպեր ջան, չէ,– լրջորեն ասաց Սանդրոն,– ամեն ինչ հաշվված է… Աննման ռեկլամ եք, է՛… Տեսեք, տեսեք, բոլորն էլ ձեզ են նայում ու արկղերով են գինի ուզում…

Իսկապես, արդեն տաքացել էր դուքանը։

(Շարունակելի)

Copyright © Artashes Kalantarian Foundation ~ http://kalantarian.org/artashes ~ artashes@kalantarian.org